

The Rolling Stones i kamenje koje se kotrlja

Branko MILOŠ

Sažetak

Članak želi ponuditi kritički pristup fenomenu rock-grupe Rolling Stones u čije se gostovanje u sklopu europske turneje očekuje i u Zagrebu. Autor želi proniknuti u etiologiju njihove popularnosti. Ponajprije analizira današnje društvo, prije svega mladu generaciju, čije su se obveze prvenstveno svele na one prema vlastitom užitku i koristi. Grupa tako podilazi mladima koji u svojoj dobi veličaju i apsolutiziraju osjećaje koji u njima struje, a koje je tradicionalni odgoj želio oplemeniti i usmjeriti. Članovi grupe, ne birajući sredstva, svojom glazbom potiču na avanturizam, anarhizam, na »kopanje« po podsvjesnom. Autor na kraju dovodi čitatelja, prije svega kršćanina, pred ozbiljno preispitivanje stava prema ovoj i sličnim grupama.

Uvod

Filozofi koji su zastupali teoriju da je čovjek kao prazna ploča ili bijeli list papira po kojem iskustvo piše svoje sadržaje, jamačno nisu dali konačno rješenje dvojbi o čovjekovoj biti, ali je neosporivo da su istaknuli neke odrednice koje odgovaraju opisu čovjeka našeg doba. Suvremeni čovjek nije će posjedovanje bilo kakve nepromjenjive prirode, odbija pomisao o vječnoj i urođenoj biti, a kao svoju glavnu osobinu i intelektualnu stečevinu smatra potpunu otvorenost dojmovima. S ponosom gleda na učestala, pokatkad i paradoksalna redefiniranja samog sebe jer u njima vidi svoje neupitno napredovanje dok su mu pojmovi dosljednog i principijelnog istoznačnice za konzervativnost i besmisleno robovanje prošlosti.

Ipak, prazni čovjek empirističke filozofije i suvremeni čovjek nisu posve ma istovjetni, razlikuju se u načinu nastajanja. Empiristi su smatrali da se čovjek rađa prazan, da na svijet ne dolazi ni s kakvim urođenim načelima i idejama, nego da svoja najviša logička načela i najuzvišenije pojmove tek naknadno stječe. Za razliku od takvog čovjeka koji je započimao s *prazninom*, suvremeni čovjek se zdušno trudi da iz sebe isprazni i sve ono što ima. Prigrlio je tezu da čovjeku prethodi praznina i razgrađivao je u bezbroj varijacija dok se nije pretvorio u biće koje se u svom ponašanju ne povodi smislom nego prohtjevom; biće koje je složen krug svojih obveza svelo samo na obveze prema vlastitom užitku i korisnosti.

Ako je čovjek »praznina« koja sve spoznaje crpe iz iskustva, onda će se i njegova poimanja mijenjati jednakom brzinom kojom se mijenjaju i pojave u svijetu iskustva, onda će i njegovi kriteriji biti relativni kao što su relativni i individualni iskustveni doživljaji. Ako čovjeka kreiraju iskustvo i pojavnost, onda je pitanje tko je čovjek posve besmisleno, jer će odgovor na njega već u trenutku izricanja biti zastario i nepotpun. Ali da je ovo pitanje, postavljeno čak i u ovim okvirima, koliko god neodgovorivo, toliko i neizbježno, pokazuje činjenica da svaki pojedinac, svaka društvena skupina i svaka generacijska skupina na njega ima svoj odgovor, baš kao i svijest o vlastitom identitetu, svoje posebne kriterije i svoja pravila ponašanja. Ako u čovjeku ne postoji nikakva urođena bit, nikakav usađeni i zadani smisao, onda čovjek, usprkos svim svojim dometima i otkrićima i usprkos tako uočljivoj narcisoidnosti, nipošto nije subjekt koji suvereno prevladava stvarnošću nego tek uzgredno biće koje je posljedica njezinih slučajnih utjecaja.

Postavlja se pitanje kojim primjerenim izrazom uopće nazvati takvo biće. Filozofi su rabili nazive prazna ploča (*tabula rasa*) i bijeli papir, a mogli su isto tako upotrijebiti i izraz kamen koji se kotrlja (*rolling stone*). Jer kako god kamen koji se kotrlja nema jasan smjer gibanja, nego u svom padu udara u različite zapreke i tako se sunovraćuje u različitim pravcima, tako i suvremeni čovjek, ovisno gotovo o svakoj novoj spoznaji i zabludi, dostignuću i promašaju, mijenja i uvjerenje o svojoj biti. Jedina konstanta u kretanju kotrljajućeg kamena je nizbrdica, a jedna od dominantnijih tendencija u životu suvremenog čovjeka je moralno srozavanje.

Povod ovoj uvodnoj usporedbi suvremenog čovjeka s kamenom koji se kotrlja je zagrebačko gostovanje rock sastava *The Rolling Stones* i pokušaj objašnjenja njihove velike popularnosti, koja, usprkos godinama, nimalo ne jenjava. Od vremena njihova nastanka, u ranim šezdesetim, pa sve do naših dana, slava i stanovita legendarnost još im se i povećava. Njihove ploče čim se pojave, razgrabljuju se, turneje redovito izazivaju iznimno zanimanje javnosti i obično obaraju sve rekorde kad su posjećenost i zarada u pitanju. Sa stajališta statistike i komercijalnih kriterija nimalo se ne pretjeruje kad se njihov nastup proglašuje najvećim rock spektaklom, a njih samim utjelovljenjem rock'n'rolla.

1. Umijeće trajanja u prolaznom

Neosporivo je da su *Rolling Stonesi* jedini sastav iz ranih šezdesetih koji se ne samo održao do danas nego je i sve vrijeme svog trajanja u samom svjetskom vrhu popularnosti. Tu se nameće pitanje u čemu je tajna dugovječnosti jednog rock sastava u mediju čije je glavno obilježje prolaznost? U čemu je tajna njihova opstanka među zvijezdama u mediju koji se održava tako što ujutro ustoliči zvijezde, a onda ih navečer ruši i zamjenjuje novima? *Rolling Stonesi* traju i u vremenu kad se svakom novom naraštaju stvaraju

ne samo nove zvijezde nego i čitav novi mehanizam identifikacije, jedan slojevit kompleks obilježja koji ima za svrhu očitovati i inače neumjerena uvjerenja svakog novog naraštaja o njegovoj dobnoj posebnosti.

Tajna je u osnovi vrlo jednostavna. Odgovor treba potražiti na dvije strane, u njima samima i publici, odnosno, u *Rolling Stonesima* i kamenju koje se kotrlja. Oспоравати članovima ove rock grupe glazbenu nadarenost i inteligenciju bilo bi tendenciozno i nepošteno, ali bi isto tako bilo površno i odveć nekritično proglasiti ih glazbenim genijalcima. Nisu oni opstali zato što su stvarali »besmrtna« djela i tako pobijedili vrijeme; uostalom takav ih podvig nikad i nije zanimao. Oni su postali to što jesu na upravo suprotan način, tj. time što su se srodili s vremenom, i to u negativnom smislu te riječi.

Rock'n'roll je vrlo rano evoluirao iz nešto raskalašenije zabave za mlade u izričaj prosvjeda, u provokativno svjedočanstvo njihovoga svjetonazora. Svoj bljeskovit i totalan uspjeh ta vrsta glazbe duguje paradoksalnoj i gotovo suicidalnoj situaciji u koju je suvremeni čovjek doveo sam sebe pretpostavljajući materijalni napredak duhovnoj izgradnji. Riječ je o htijenju čovjeka da sam sebe poništi i niječe. Riječ je o situaciji u kojoj čovjek ne želi biti čovjek jer zanemaruje sva ona načela koja su pridonosila njegovom čovještvu. Ni građanin kao da ne želi biti građanin jer u vrijednosnom sustavu koji ga je stoljećima izgrađivao gazi po svemu onome što od njega zahtijeva žrtvu, disciplinu i odgovornost. I vjernik je sve manje dosljedan vjernik, stoga svoj identitet ne zasniva isključivo na konkretnom vjerskom sadržaju nego ga sve više svodi na praksu neobaveznog eksperimentiranja s neograničenim. I odrastao čovjek kao da ne želi biti zreo i odgovoran nego utočište nalazi u infantilnosti te se prepušta njezinoj privremenoj ugodu.

U takvoj atmosferi počeo je prevladavati tip čovjeka koji je iz sebe ispraznio sav duhovni sadržaj. Relativizirao je ono apsolutno a apsolutizirao ono relativno, pogazio je većinu svojih ideala, a time je i sâm izgubio autoritet, i kao roditelj i kao šire shvaćeni uzor. U tom stanju općeg kaosa i dezorijentacije, uz odsudan prinost elektronskih medija, došlo je do homogenizacije mladeži, koja je pokazivala sve otvorenija obilježja generacijskog sukoba u kojem su odrasli anatemizirali svaku novost iz svijeta mladih, a mladi su svijet odraslih pak nekritički poistovjećivali s iskustvima krvavih ratova i neiskrenim zagovaranjem moralnih vrijednosti kojih se ni roditeljske generacije nisu dosljedno pridržavale. Ali umjesto da svoje neslaganje sa stvarnošću iskoriste kao polazište za promjene u pozitivnom smjeru, kod mladih je prevladala tendencija agresivnog prosvjeda koji je postupno prelazio u potpuno nijekanje svega onog što je naraštajima prije njih vrijedilo kao uzor i vrednota. Identitet mladih počeo se zasnivati na osnovi veličanja niza osjećaja koji počinju prožimati mladog čovjeka, a kojima je tradicionalni odgoj pristupao oprezno nastojeći ih oplemeniti i usmjeriti. Mlade je uvijek karakteriziralo nestrpljenje, bunt, narcisoidnost i buđenje nagonškoga, ali dok se prije na te pojave gledalo kao na sastavnice jedne prijeko potrebne energije,

koja će, pomno njegovana i pravilno usmjerena, dati zrelog i odvažnog obiteljskog čovjeka i građanina, sad su te odrednice apsolutizirane i predstavljene kao svrha sebi samima. Tako su mladi, premda za to snose samo dio odgovornosti, stavili točku, na davno započet put, na kojem se biće koje je nekoć znalo odakle dolazi i kuda ide, postupno pretvaralo u praznu ploču, u kamen koji se kotrlja.

Mladi su svoja poimanja stvarnosti i osjećaje uspjeli najradikalnije artikulirati u glazbi koja je početkom pedesetih godina nazvana rock'n'roll. Osim što je imao obilježja zabave i svojevrsne ideologije (posebno tijekom šezdesetih godina), rock'n'roll je od samog početka bio i izrazito profitabilna industrija koja je vrlo rano spoznala kupovnu moć maloljetnika i izgradila primjerenu poslovnu strategiju. Ulagivala se pubertetlijskim hirovima i frustracijama, opravdavala je njihovu agresivnost i narcisoidnost i laskala im tretmanom punopravnih subjekata. Rock je, u svom pretežnom dijelu, poticao ono narcisoidno u mladom čovjeku što je od razmetljivog tek trebalo uobličiti u ljepotu i veličao ono nagonско što je od hirovitog tek trebalo sazrijeti u životnu energiju. Većina tekstova te glazbe obilovala je hvalospjevima tjelesnoj ljubavi i izricala neskriven prezir prema tradicionalnom osjećaju štida i roditeljskom autoritetu. Sve to ima gotovo pornografski učinak na svijest djece koja su još nespremna i nezrela za cjelovito poimanje ljubavi, braka i obitelji. Da bi odgovorio na što raznovrsnije afinitete među mladima, a i proizveo nove rock'n'roll se od početka razgranao u brojne pravce kojima su neke od zajedničkih crta bile: slobodno seksualno izražavanje, anarhizam, kopanje po iracionalnom i podsvjesnom i potpuno predavanje njihovoj plimi.

Najuvjerljiviji protagonisti takvih impulsa, raspoloženja i atmosfere bili su, bez sumnje, *The Rolling Stones*. Oni su odmah shvatili kako diše njihovo vrijeme i sve podredili publicitetu držeći se gesla: »Nek se o nama piše pa makar i loše.« Uvjerljivo su prednjačili u svakoj od smjernica negativnog rokeraškog identiteta. Prepoznali su destruktivnu tendenciju vremena i etabliranu privlačnost raskalašenosti i pri čemu su se spretno kandidirali za ulogu predvodnika. S vremenom su se javljali novi bizarni rock pokreti i nove agresivne rock zvijezde, ali *Stonesi* su za sve ostali uzor i istinski standard. Na planu okultnog usmjerenja bili su nenadmašni, jer je Jagger, po potrebi, uvjerljivo glumio i samog Lucifera, na području seksualnih skandala prekoračili su sve zamislive granice, dok je u sferi promidžbe narkotika gitarist Keith Richard činio stvari koje graniče s nemogućim. Budući da je u rocku prevladala njegova negativna tendencija, to je i *Rolling Stonesima* u njemu pripalo »počasno«, ili, rokeraškom terminologijom rečeno, kultno mjesto, jer se svaki novi »prekoračivač granica«, htio – ne htio, smatrao njihovim svojevrsnim dužnikom. O ulozi *Rolling Stonesa* u svakom od nosivih stupova demonskog hrama rock'n'rolla potreban je i nešto argumentiraniji osvrt.

2. Okultizam u glazbi *Rolling Stonesa*

Ako se, što se obično čini, za utemeljitelje okultnog rocka (odn. rock pravca obilježenog štovanjem Sotone) uzima britansku skupinu *Earth*, koja je g. 1969. promijenila naziv u *Black Sabbath* i otvoreno se izjasnila sotonističkom, onda se previđa višegodišnje flertovanje *Rolling Stonesa* sa sotonizmom. Album koji su *Stonesi* objavili g. 1967. ima naslov *Their Satanic Majesties Request* (Zahtjev njihovog sotonskog veličanstva). Naziv albuma je zbog svoje konkretnosti izazvao čuđenje kod tadašnjih kritičara pa je Mick Jagger otklonio svaku zabunu izjavom da ih na taj album nije inspirirao nitko drugi do Anton La Vey, štovatelj Sotone i osnivač prve službene sotonističke crkve u Americi. Riječ je o crkvi »First Church of Satan« u San Franciscu. Osnivač spomenute sotonističke crkve Anton La Vey je sukus vjere svojih sljedbenika izrazio ovim riječima: »Mi preokrećemo molitvu Očenaš tako što u nju unosimo ime Sotone i ubacujemo prostote, gazimo nogama križ ili ga okrećemo na glavu.« Na njihovu sljedećem albumu *Beggars Banquet* (Prosjačka gozba), iz 1968. godine, *Stonesi* donose i pjesmu *Sympathy for the Devil* (Simpatija za Đavla) koja među američkim sotonistima odmah dobiva status himne. Tony Sanchez, autor zapažene studije o *Rolling Stonesima*, dugo godina blizak samom sastavu, događaje na jednom njihovom koncertu popratio je ovim komentarom: »U jednom trenutku, za izvođenja pjesme *Sympathy for the Devil*, Jagger je sa sebe strgao drečavo crvenu majicu i otkrio veliki ružan istetovirani lik koji je predstavljao Sotonu. Počeo sam se pitati ne bavi li se on crnom magijom znatno više i predanije negoli mi slutimo?«

Tijekom druge polovine šezdesetih godina Jagger je bio pod velikim utjecajem svog prijatelja, američkog glumca i redatelja Kennetha Angera. Anger, neskriveni štovatelj sotonista Aleistera Crowleya, još je kao mladić režirao kratke filmove provokativne tematike čime je stekao ugled jednog od pokretača američkog »*underground*« filma. Ma koliko slovio kao neovisan i autentičan redatelj, K. Anger, koji je sam sebe nazivao magom ili čarobnjakom kina, u biti je sadržaje svojih filmova gradio na Crowleyevim shvaćanjima o magiji, seksualnosti i nasilju. Omiljene teme su mu bile: sadizam, mistični obredi, okultizam, neposredan utjecaj droga na ljudsku svijest, što je Anger držao pozitivnim, te homoseksualizam, koji je izravno prikazivao, a i sâm glumio. »Životna djela« su mu filmovi: *Invocation of my Demon Brother* (Zazivanje mog brata demona) i *Lucifer's Rising* (Luciferovo ustajanje). Oba filma prikazuju na platnu verzije Crowleyevih sotonističkih vizija. Kenneth Anger je u Mick Jaggeru vidio najpogodniju osobu kojoj bi se mogla ponuditi uloga Lucifera. Njegov prethodnik u toj ulozi, također rock glazbenik, gitarist Bobby Beausoleil je iz neobjašnjivih razloga izvršio jedno sadističko ubojstvo. Pokazujući znakove klasične opsjednutosti krvlju žrtve ispisivao je na zidu simbole nejasnog značenja. Neopterećen ovim događajima,

Jagger je glumio Lucifera u filmu *Invocation...*, i napisao dio glazbe. Filmski kritičari su taj film ocijenili kao »paklensku fantazmagoriju u kojoj Anger priziva demone, slavi svoju crnu misu i gomila tajnovite, mistične slike...«

Vjerojatno bi se suradnja Mick Jaggera s redateljem Kennethom Angerom nastavila i na filmu *Lucifer's Rising* da u međuvremenu nije došlo do jednog užasnog događaja koji je primorao *Rolling Stonese* na kratkotrajan prekid slavljenja negativnoga i skandaloznog. Bilo je to 6. prosinca 1969. godine na Altamont Speedwayu, zapuštenom autotrkalištu u blizini San Francisca. *Rolling Stonesi* su na tom mjestu na završetku svoje američke turneje priredili tobožnji besplatni rock festival »poklon kalifornijskim klincima«, a zapravo su im trebali statisti i atraktivni snimci za film *Gimme Shelter* kao dokument uspješne američke turneje. Altamont je posjetilo oko 300 tisuća ljudi. U skladu s, koliko stvarnim toliko i afektiranim, negativnim imidžem *Stonesa* i sotonističkim aluzijama na pločama koje su u to vrijeme snimali, njihov menedžerski tim je kao redare na altamontskom rock festivalu angažirao ozloglašenu rokversku grupaciju znakovitog naziva *Hell's Angels* (Anđeli pakla). »Anđeli« su od početka koncerta grubo terorizirali publiku. Kad su na pozornicu izišli *Rolling Stonesi*, kao zvijezde večeri, izgredi su se pojačali. Dvoje mladih, potpuno golih ljudi, puzeći je krenulo prema pozornici, kao prema oltaru na kojem se održava crna misa s namjerom da sebe ponude kao žrtve pod udarcima sotoninih predstavnika, anđela pakla, pri čemu su bili divljački premlaćeni. Pravi je kaos ipak nastupio u trenutku kad su *Rolling Stonesi* počeli svirati pjesmu *Sympathy for the Devil*. *Hell's Angelsi* su krenuli u opću tučnjavu s nazočnima, koncert je posve izmakao kontroli. Dok je Jagger na pozornici stilizirao Lucifera, »anđeli« su noževima izboli jednog osamnaestogodišnjeg mladića. No on nije bio jedina žrtva na tom koncertu. Jedan se vozač neočekivano, u punoj brzini, sa svojim autom zaletio u publiku i ubio dvoje ljudi. Neki se mladić ugušio u kanalu, a kao pravi uzrok njegove smrti ustanovljena je prekomjerna doza LSD-a. Posljedice bi možda bile i teže da medicinska ekipa, koja se sastojala od devetnaest liječnika i šest psihijatarata nije, do iznemoglosti, pružala pomoć ozlijeđenima u publici. Najviše je bilo pretučenih i prekomjerno drogiranih, a bilo je i nekoliko slučajeva prijevremenih poroda.

Iako se nakon ovih događaja Jagger odlučio na distanciranje od sotonističkog redatelja Kennetha Angera, pri čemu je i prekinuo suradnju na filmu *Lucifer's Rising*, Altamont ipak nije bio tolika prekretnica u njihovoj karijeri da bi uzrokovao i prekid iskazivanja simpatija prema Crowleyjevoj magiji. I u potonjim radovima *Rolling Stonesa* je bilo povremenih magijskih i sotonističkih aluzija. Tako su album snimljen 1970. godine naslovili *Get Yer Ya-Ya's Out*, koji u sebi zapravo sadrži refren koji se često javlja u Woodoo kultovima. Dijelovi albuma *Goat's Head Soap* (Juha od kozje glave), snimljenog g. 1973., snimljeni su uživo za vrijeme nekog Woodoo rituala. Na albumu se mogu čuti i urlici jednog opsjednutog čovjeka. Unutarnji dio omo-

ta tog albuma prikazuje odsječenu kozju glavu koja pliva u vrijućem loncu, a upravo je kozja glava klasičan sotonistički simbol.

Osim Mick Jaggera, u grupi *Rolling Stones* veliko zanimanje za magiju pokazivao je i gitarist Keith Richard. On je američkom magazinu *Rolling Stone* izjavio: »Crna magija je nešto što bi svatko trebao isprobati. U njoj leže velike mogućnosti. Mnogi se ljudi njom bave, a svatko u sebi nosi dio nje. Woodoo kultovi se odbacuju kao praznovjerje, a nisu za podcjenjivanje (...) Neki iz kruga tih maga misle da smo mi tajni Luciferovi agenti, a drugi misle da smo Lucifer osobno(...)« Objašnjavajući proces nastajanja pjesama *Rolling Stonesa*, Richard je tvrdio da one često nastaju spontano, u atmosferi svojstvenoj spiritističkim seansama, kad se oni ponašaju kao jedan poslušnik i otvoren medij.

3. Stav Rolling Stonesa prema seksualnosti

Strategiju kojom će se *Rolling Stonesi* poslužiti u svom pohodu prema slavi sažeo je njihov menedžer Andrew Loog-Oldham u tvrdnji: »Rock glazba je u osnovi seks i to je ono čime treba mlađariju udariti posred lica.« Za provedbu svojih planova raspolagao je »idealnom« ekipom glazbenika čiji se privatni životi nisu nimalo razlikovali od upadljivog imidža raskalašenih nimfomana. I Jagger i Richard su vrlo rano došli na glas seksualno nezasićenih i moralno potpuno neodgovornih osoba, a drugi gitarist, Brian Jones, čak ih je i nadmašio, jer je u dobi dok još nije napunio ni šesnaest godina, već bio otac dvoje izvanbračne djece. Gotovo da nema nijedne pjesme *Rolling Stonesa* kojoj tema nije seks. Svima njima, bilo da se radi o ranim snimkama poput *Little red Rooster* (Mali crveni pijetao), ili *Let spend the night together* (Provedimo noć zajedno), ili *Stray cat blues* (Bluz za zabludjelo maće) s albuma *Beggar's Banquet*, gdje se veliča »umijeće« maloljetnice u tjelesnoj ljubavi, preko njihove, možda, najuspješnije pjesme *Satisfaction* (Zadovoljenje), koja obiluje prostotama, pa sve do najnovijeg albuma *Bridges to Babylon*, zajedničko je slobodno seksualno izražavanje, anarhizam i kopanje po iracionalnom i podsvjesnom i poticanje na avanture u tim pravcima. Scenski nastup *Rolling Stonesa*, posebno njihovog pjevača Mick Jaggera, uvijek je bio mješavina agresivne seksualnosti, arogancije i narcisoidnosti. Sotonističkim kriterijima profilirani Kenneth Anger je kao »najvredniji« učinak njihovog naglašeno seksualnog nastupa izdvojio ovo: »To je ono na što reagira djevojačka podsvijest, to je ono što oslobađa zvijer koja leži u njima.«

Ono što su u pjesmama pjevali, to su u životu prakticirali. Sotonist Aleister Crowley je, pišući svoju protubibliju, zagovarao načelo: »Radi ono što ti se prohtije.« Mick Jagger je jednom prigodom ustvrdio: »Ja sam protiv svega što ograničuje pojedinačnu slobodu. Kao nonkonformist ne smatram istinom ono što drugi ljudi smatraju.« I Crowley i Jagger u biti tvrde isto. Čovjek ima pravo na sve i u tome ga ništa ne smije sputavati.

Teoriju potpune samovoljnosti i prava na sve Stonesi su dosljedno primijenili na planu seksualnosti. U životu bez ikakvog reda i obzira držali su se samo jednog pravila, a to je bio promiskuitet. Uživali su u skandalima. Nabrajati ih bilo bi i besmisleno i neukusno. Brojni besramni događaji koji nalikuju senzacionalističkim izmišljotinama žutog tiska stvaran su sadržaj njihovih životopisa i, na žalost, podloga na kojoj se temelji znatan dio njihova legendarnog statusa. Zastrašujuće je da su te osobe heroji kojima se velik dio današnjeg svijeta tako slijepo divi. Heroji! A podvig im je obično bludničenje.

4. Rolling Stonesi i droge

Kao jedan od najpoznatijih konzumenata narkotika na *rock* sceni dugo je slovio gitarist *Stonesa* Keith Richard. Iako ni ostali iz grupe, nisu puno zaostajali pa su vrlo česta bila uhićenja pojedinih članova grupe zbog posjedovanja droga, dovoljno je za ilustraciju ograničiti se na njegov primjer. Richard je g. 1978. bio uhićen prilikom prelaska američko–kanadske granice jer mu je u prtljazi pronađeno tri kilograma heroina. Na optužbu da je preprodavač, Keith Richard je hladno uzvratilo da je sva droga samo za njegovu osobnu upotrebu.

On se svojedobno, zagovarajući slobodnu upotrebu droga, »razbacivao« izjavom da će prestati s drogiranjem jedino ako mu liječnici kažu kako mu je preostalo još samo šest mjeseci života. U vrijeme davanja spomenute izjave, Keith Richard je dvaput godišnje u jednoj privatnoj klinici u blizini Ženeve mijenjao narkoticima zatrovanu krv. Takvo Richardovo »junačenje« dovoljno svjedoči o njegovoj površnosti i cinizmu. Glumio je neustrašivog prethodnika u područje zabranjenoga, svoju je suludu i bolesnu ovisnost predstavljao kao misiju kidanja okova što sputavaju mladež na putu u bogatstvo snova, pozivao ih je da ga slijede u avanturu čijih se drastičnih posljedica on unaprijed osigurao. Mnoštvo nesretnika koje je takvim izjavama i ponašanjem ohrabrio na posezanje za drogom nije moglo sebi priuštiti takav skupi medicinski tretman, pa tako ni odgoviti svojih posljednjih šest mjeseci.

Stonesi su se hvalili da im je album *Exile On Main Street*, snimljen 1992. godine, inspiriran isključivo drogama. Iste godine su tijekom svoje američke turneje snimali i film koji je dokumentirao njihova drogiranja i bizarna orgijanja. Zbog potpuno besramnog sadržaja film nije mogao ići u normalnu prodaju, ali su obožavatelji redovito dobivali upute kako se mogu opskrbiti tim proizvodom svojih idola. Scenski nastup *Rolling Stonesa* i njihovi istupi u javnosti redovito su bili svojevrsan zahtjev za legalizacijom poroka svake vrste, pa tako i narkotika. Ponašali su se ne samo kao da su izvan zakona, i moralnog i političkog, nego su ga i otvoreno prezirali, pa je tako isplaženi jezik, dugogodišnji vizualni simbol grupe, vjeran odraz njihova poimanja i stava spram sakralnog, društvenih i moralnih vrijednosti i svake odgovorno-

sti uopće. Dok im je to bilo oportuno i unosno, dok je koincidiralo s prosvjednom misijom rock'n'rolla, Mick Jagger i njegovi *Rolling Stonesi* su izigrali sulude demone, afirmirali sotonisko kao ljudskom duhu imanentan sadržaj i tako nijekali uobičajena shvaćanja svetosti i pozitivnoga. S reputacijom veterana iz bezbroj amoralnih skandala obraćali su se gomilama djece bodreći ih na seksualnu pomamu i zadovoljenje svake požude. Nisu bili opterećeni razmišljanjem o posljedicama koje će pritom ostaviti na mlade ljude i njihovu sposobnost da se poslije uključe u odgovoran i normalan život.

Sotonist Aleister Crowley je preporučivao tri praktične metode uz pomoć kojih čovjek prelazi u ekstatično stanje i izmiče stvarnosti. Preporučene metode su: glazba koja se temelji na ponavljanju motiva i snažnom ritmu, droge svake vrste i seksualnost shvaćena kao pravo na zadovoljenje svakog prohtjeva, uključujući i odnose s oba spola. Ako se proanalizira dobitna strategija *Rolling Stonesa*, onda je uočljivo da ona nije daleka od Crowleyeve formule.

5. Najveći rock spektakl na svijetu

Kad je rock'n'roll kao glazbeni pravac ušao u fazu u kojoj svoj smisao nije više nalazio u pobuni i izricanju prosvjeda protiv tradicionalnih vrijednosti, kad je težište svog zanimanja sveo na zabavljačku odrednicu i njezine poslovne učinke, i nastup *Rolling Stonesa* je poprimio drukčije značenje. Pritom, naravno, nije riječ ni o kakvom moralnom zaokretu, nego o spoznaji da se glazbeni proizvod bolje prodaje ako je ponuđen u obliku zabave i spektakla. Već tijekom sedamdesetih godina Stonesi su postali neka vrsta putujućeg cirkusa. Njihovi konvoji kamiona s opremom počeli su obilaziti svijet. Kad je rock'n'roll postao multimilijunerski biznis, a glazbenici nova kasta bogataša, *Rolling Stonesi* su prestali igrati ulogu bijesnih buntovnika i počeli su se baviti pitanjem kako unaprijediti posao i privući mase potrošača u superarene i stadione gdje nastupaju. Svjedočeći opći trend metamorfoze rock'n'rolla, organizator rock turneja Bill Graham je tvrdio: »Kad smo počeli 1965. godine, imali smo posla s glazbenicima, a danas su oni direktori i akcionari golemih koncerna koji se od šefova *General Motorsa* i *Coca-Cole* razlikuju samo po tome što nose duge kose i sviraju gitare...«

Suvremeni američki filozof Alan Bloom se bavio pitanjem utjecaja rock glazbe i rock kulture općenito na obrazovanje mladih. Zaključio je da je zapadnjačka misao, potaknuta Lockovom tezom da je čovjek prvotno praznina koja se postupno ispunja spoznajama njegovog iskustva i dodatno usmjerena Voltaireovim pozivom na rušenje bestidnice, brzo počela dovoditi u pitanje samu sebe. Nove je poticaje dobila u obećanju da će disciplinirani zapadnjak, iscrpljen ispunjavanjem svakodnevnih obaveza i satrven teretom moralnih postulata naći osvježenje u svom istinskom izvoru, u nagonском i podsvjesnom. Sad kad su i ta tajnovita i obećavajuća prostranstva istražena i demisti-

ficirana, kad se ono što je dugo bilo potiskivano otvoreno izražava, kad je podsvjesno postalo »nadsvesnim«, očito je da zaranjanje u »istinski izvor« nije donijelo nikakve stvaralačke poticaje niti spasonosnu energiju na kojoj će se temeljiti budućnost. Samo egoizam, infantilnost i bezobzirnost, samo »šljokice« šou biznisa i grimase Mick Jaggera, koji skače po pozornici, ispušta demonske krike i plazi jezik svima, kako onima kojima su još na srcu istinske vrijednosti, tako i onima koji misle da su se zajedno s njim otrešli njihovih sputavajućih okova.

U prilično redovitim razmacima *Rolling Stonesi* snimaju nove albume i kreću na velike svjetske turneje na kojima nude svoj spektakl koji se zasniva na tri temeljna aduta: odama sotonizmu, drogama i seksu, iako ne uvijek s jednakim naglaskom. Sve je to, nedvojbeno vrlo profesionalno, upakirano u blještavu predstavu izvođenu na šezdesetak metara dugačkoj pozornici, s više desetaka tona opreme, sastavljene od brojnih moćnih proizvođača decibela, mnoštvom reflektora koji rasipaju svjetlosti svih zamislivih boja i velikim ekranima koji prate svaki mig i sugestiju »nenadmašnih« rock idola. Njihovi obožavatelji u masama posjećuju ponuđeni program i tako svjedoče opće raspoloženje našeg doba. Svijest ispražnjene ploče i kotrljajućeg kamena, iz koje su isprana sva istinska duhovna obilježja traži nove sadržaje, a blještavi spektakl i zagovaranje prava na svaki prohtjev pozivi su kojima suvremeni čovjek ne može odoljeti.

6. Vjernici i »spektakl stoljeća«

Zasigurno je da i među vjernicima ima mnogo ljubitelja rock glazbe. U kontekstu već navedenoga logično je što se nameće pitanje kako se vjernik treba postaviti prema fenomenu *Rolling Stonesa*. Drugim riječima, može li neutralno i ravnodušno uživati u njihovoj glazbi umiren tvrdnjama da su oni samo naturalistički odraz svog vremena; da su kao sposobni poslovni ljudi i vješti manipulatori osjećajima veličali sotonizam samo dok im je to moglo poslužiti kao vješt reklamni trik i važna stepenica u izgradnji negativnog imidža, a da su droge i nemoral ionako njihova privatna stvar, u svrhu publiciteta, možda malo i preuveličane. Jesu li dva sata spektakla dovoljnim razlogom zbog kojih će vjernik zaboraviti na svoja načela i svoje dostojanstvo, i sve to samo zato da bi mogao ići tamo »kamo svi idu«?

Vjernicima je prije dvije tisuće godina objavljeno što je pravi put. Taj put je često trnovit, naporan i redovito vezan uz uspon, te je kao takav posve različit od puta kotrljajućeg kamena koji vrluda i strovaljuje se sve niže i niže. Vjernicima je objavljena i prava istina, istina koja nema ničega zajedničkog s vulgarnošću i cinizmom u pjesmama *Rolling Stonesa*. Vjernicima je istodobno objavljeno i što je to pravi život. Nešto mnogo stvarnije od irealnih sanjarija potaknutih narkoticima i daleko dostojanstvenije od prava na zadovoljenje osnovnih fizičkih nagona. Vjernike je još prije dvije tisuće go-

dina obasjalo vječno svjetlo, otvorilo im oči i rasvijetlilo sva tajanstvena prostranstva, a sada se mase daju hipnotizirati bljeskovima spretno programiranih reflektora koji čovjeka zasljepljuju za svaki drugi prizor osim za nekoliko sračunato odabranih erotskih detalja. Opravdavati ono što *Rolling Stones* pjevaju i kako se ponašaju tvrdnjom da Mick Jagger lijepo pjeva i da mu kolege u grupi lijepo sviraju, bilo bi isto kao kad bi se pornografiju veličalo i opravdavalo tvrdnjom da u njoj glume samo lijepi glumci i glumice. Motivirati odlazak na njihov koncert činjenicom da je riječ o, možda, najvećim rock zvijezdama, uopće, čije turneje posjeti više milijuna ljudi, značilo bi potpuno nerazumijevanje riječi kojima se Krist jednom obratio učenicima: »Živite u svijetu, ali niste od svijeta...«

Objave koje je čovjek dobio prije dvije tisuće godina jamče mu da se ne rađa prazan i da nije poput kotrljajućeg kamena prepušten sâm sebi. Vjernik bi, na temelju tih objava, morao znati da ne dolazi iz *praznine*, da ima svoju nepromjenjivu prirodu, vječnu bit, dostojanstvo i životni smisao, kao i put kojim ga može ostvariti. Krist je u svojim sljedbenicima vidio sol svijeta, a ako sol obljutavi, svijet će postati kaljuža ma koliko se reflektori, šminka i decibeli upinjali stvoriti drukčiju sliku.

Literatura

- Bäumer, Ulrich, *Wir wollen nur deine Seele*, Bielefeld 1992.
 Bloom, Allan, *Sumrak američkog uma*, Prosveta Beograd 1990.
 Heide, Martin, *Musik um jeden Preis?*, Bielefeld 1989.
 Knaut, Horst, *Das Testament des Bösen*, Stuttgart 1979.
 Sanchez, Tony, *Die Rolling Stones*, Munchen 1980.
 Schmidt, Joos Siegfried, *Idole*, Verlag Ullstein GmbH 1984.

THE ROLLING STONES AND STONES THAT ROLL

Branko MILOŠ

Summary

The author wishes to offer a critical perspective on the rock group phenomena called »The Rolling Stones«, who are expected as part of their European tour to play in Zagreb. The author wishes to fathom the aetiology of their popularity. First of all today's society is analysed, especially the youth generation, whose commitments have foremostly been deduced to those pertaining to personal pleasure and usefulness. With this in mind the band plays to young people who at their stage of life extol and absolutise pent-up feelings and which traditional upbringing desires to ennoble, refine and direct. Meanwhile members of the band using all means at their disposal promote adventure seeking, anarchy and digging into the irrational and subconsciousness. The author in the end poses the question, especially to Christians, to deeply consider the stance towards this and other similar rock bands.